

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ

ΤΡΙΤΟ ΤΜΗΜΑ

ΑΠΟΦΑΣΗ της 11.05.2023

Προσφυγή αρ. 12766/15
Κωνσταντίνος ΔΕΜΕΡΤΖΗΣ
κατά Ελλάδος

Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (Τρίτο Τμήμα), συνεδρίασε στις 4 Απριλίου 2023 ως επιτροπή αποτελούμενη από:

Yonko Grozev , *Πρόεδρος* ,

Ioannis Ktistakis,

Andreas Zünd , *δικαστές* ,

και Olga Chernishova, *Αναπληρώτρια Γραμματέας του Τμήματος*,

Έχοντας υπόψη:

Την προσφυγή (αρ. 12766/15) κατά της Ελληνικής Δημοκρατίας που κατατέθηκε στο Δικαστήριο δυνάμει του άρθρου 34 της Σύμβασης για την Προάσπιση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών («η Σύμβαση») στις 27 Φεβρουαρίου 2015 από Έλληνα υπήκοο, τον κ. Κωνσταντίνο Δεμερτζή («ο προσφεύγων»), που γεννήθηκε το 1954 και ζει στο Ηράκλειο·

Την απόφαση να κοινοποιηθεί η καταγγελία σχετικά με το άρθρο 10 στην Ελληνική Κυβέρνηση («η Κυβέρνηση»), εκπροσωπούμενη από την αντιπρόσωπό της, κα Ζ. Χατζηπαύλου, νόμιμο εκπρόσωπο στο Νομικό Συμβούλιο του Κράτους, και να κηρυχθεί απαράδεκτο το υπόλοιπο της προσφυγής.

Τις παρατηρήσεις των μερών·

Μετά από συζήτηση αποφασίζει ως εξής:

ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ ΤΗΣ ΥΠΟΘΕΣΗΣ

Η προσφυγή αφορά τις καταγγελίες του προσφεύγοντος δυνάμει του άρθρου 10 της ΕΣΔΑ σχετικά με πειθαρχική κύρωση που του επιβλήθηκε κατόπιν της συμμετοχής του σε τηλεοπτική εκπομπή.

Στις 6 Μαρτίου 2006 ο προσφεύγων εμφανίστηκε σε τηλεοπτική εκπομπή εκπροσωπώντας τον πελάτη του ως πληρεξούσιος δικηγόρος σε υπόθεση που εκκρεμούσε ενώπιον των πολιτικών δικαστηρίων σχετικά με την επιμέλεια της κόρης του πελάτη του, η οποία είχε επίσης κατηγορήσει τον πατριό της για σεξουαλική παρενόχληση. Ο πατέρας του παιδιού φέρεται να την είχε απαγάγει. Στην εκπομπή συμμετείχαν επίσης η μητέρα του παιδιού, ο πατριός του και ένας ψυχίατρος, ενώ περιελάμβανε και βιντεοσκόπηση του παιδιού.

Στις 6 Απριλίου 2006, το Πειθαρχικό Συμβούλιο του Δικηγορικού Συλλόγου Αθηνών, με την υπ' αριθ. 273/2006 απόφασή του, έκρινε ότι ο προσφεύγων είχε διαπράξει πειθαρχικό παράπτωμα που προβλέπεται στον κώδικα δεοντολογίας, καθώς εμφανίστηκε και συμμετείχε ενεργά στη νυχτερινή τηλεοπτική εκπομπή "Αναζητήσεις". Η συμπεριφορά του ήταν αντίθετη με μια σειρά διατάξεων του Κώδικα περί Δικηγόρων (νόμος 3026/1954, όπως ίσχυε κατά τον κρίσιμο χρόνο), οι οποίες

προέβλεπαν ότι οι δικηγόροι έπρεπε να ασκούν τα καθήκοντά τους με αξιοπρέπεια και σεβασμό προς τις δικαστικές αρχές (βλ., για παράδειγμα, άρθρο 45 § 1), ότι έπρεπε να υπακούουν στις αποφάσεις του Δικηγορικού Συλλόγου και του διοικητικού του συμβουλίου (άρθρο 60) και ότι κάθε παράβαση των υποχρεώσεων που προβλέπονται στον εν λόγω Κώδικα, στον εσωτερικό κανονισμό του οικείου Δικηγορικού Συλλόγου ή στις αποφάσεις του διοικητικού του συμβουλίου θα είχε ως αποτέλεσμα την άσκηση πειθαρχικής δίωξης (άρθρο 64 § 1). Επιπλέον, το άρθρο 10 παράγραφος 1 του Κώδικα Δεοντολογίας Δικηγόρων απαγόρευε στους δικηγόρους να προσπαθούν να προσελκύσουν πελάτες με ενέργειες ασυμβίβαστες με τον θεσμό του επαγγέλματος. Το άρθρο 10(η), το οποίο προστέθηκε μετά από αποφάσεις του Δικηγορικού Συλλόγου Αθηνών και της Ολομέλειας των Δικηγορικών Συλλόγων Ελλάδος στις 26 Μαρτίου και 27 Απριλίου 1996 αντίστοιχα, απαγόρευε στους δικηγόρους να αναπαράγουν στα μέσα μαζικής ενημέρωσης εν εξελίξει ή εκκρεμείς δίκες (τις λεγόμενες "τηλεοπτικές δίκες" (τηλεδίκες). Το Πειθαρχικό Συμβούλιο καταδίκασε τον προσφεύγοντα σε προσωρινή παύση δύο μηνών από την άσκηση του επαγγέλματός του.

Στις 19 Ιουνίου 2007 το Ανώτατο Πειθαρχικό Συμβούλιο Δικηγόρων (κρατικό όργανο), με την απόφαση υπ' αριθ. 30/2007, έκανε εν μέρει δεκτή την προσφυγή που άσκησε ο προσφεύγων και μείωσε την προσωρινή παύση σε ένα μήνα. Το δικαστήριο έκρινε ότι η εκπομπή περιείχε έκθεση των σχετικών πραγματικών περιστατικών και παρουσίασε όλες τις πτυχές της δικαστικής υπόθεσης, ενώ οι αντίδικοι αντάλλαξαν διάφορους ισχυρισμούς με λεπτομερείς αναφορές στο περιεχόμενο των καταθέσεων της ανήλικης ενώπιον των δικαστηρίων και άσκησαν κριτική σε δικαστικές αποφάσεις και εισαγγελικές παραγγελίες που είχαν εκδοθεί κατά την προσπάθεια ανακάλυψης της διαμονής της. Σύμφωνα με το Ανώτατο Πειθαρχικό Συμβούλιο, στην ουσία, "διεξήχθη μια δίκη της υπόθεσης" στην οποία ο προσφεύγων είχε συμμετάσχει ενεργά με σαφή πρόθεση την αυτοπροβολή, την αύξηση της προβολής του και τη δημιουργία θετικής δημοσιότητας υπέρ του πελάτη του. Είχε έτσι συμβάλει ουσιαστικά στη μετάδοση και "εκδίκαση" της υπόθεσης στην τηλεόραση αντί στα δικαστήρια, προς ικανοποίηση των τηλεθεατών. Ωστόσο, έκρινε ότι η ενδεδειγμένη κύρωση θα έπρεπε να είναι η προσωρινή παύση άσκησης του επαγγέλματος για ένα μήνα.

Ο προσφεύγων ζήτησε την ακύρωση της προσωρινής παύσης του ενώπιον του Ανώτατου Διοικητικού Δικαστηρίου. Στις 17 Ιουλίου 2014 το δικαστήριο αυτό, με την υπ' αριθ. 2577/2014 απόφασή του, επικύρωσε την απόφαση του Ανώτατου Πειθαρχικού Συμβουλίου.

Ο προσφεύγων κατήγγειλε βάσει του άρθρου 10 της ΕΣΔΑ ότι η προσωρινή παύση του ενός μήνα για μια απλή εμφάνιση στην εκπομπή ήταν άδικη.

ΕΚΤΙΜΗΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ

Οι γενικές αρχές όσον αφορά το ειδικό καθεστώς των δικηγόρων και την ελευθερία της έκφρασης συνοψίζονται στις αποφάσεις *Amihalachioaie* κατά Μολδαβίας (αριθ. 60115/00, §§ 27-28, ΕΔΔΑ 2004-III) και *Morice* κατά Γαλλίας ([GC], αριθ. 29369/10, §§ 132-139, ΕΔΔΑ 2015, με περαιτέρω παραπομπές), συμπεριλαμβανομένης της διάκρισης που πρέπει να γίνεται μεταξύ της συμπεριφοράς των μελών του δικηγορικού

συλλόγου στην αίθουσα του δικαστηρίου ή αλλού. Το Δικαστήριο έχει επίσης επισημάνει την ανάγκη να επιτευχθεί η σωστή ισορροπία μεταξύ των διαφόρων εμπλεκόμενων συμφερόντων (βλ. μεταξύ άλλων, Schöpfer κατά Ελβετίας της 20.05.1998, § 33, Συλλογή Δικαστηρίων και Αποφάσεων 1998-III).

Οι ψευδο-δίκες απασχόλησαν το Δικαστήριο στην απόφασή του στην υπόθεση Worm κατά Αυστρίας της 29.08.1997, § 54, Συλλογή 1997-V), όπου έκρινε ότι δεν μπορεί να αποκλειστεί το ενδεχόμενο το κοινό να συνηθίσει το τακτικό θέαμα των ψευδοδικών στα μέσα ενημέρωσης να έχει μακροπρόθεσμα δυσάρεστες συνέπειες για την αποδοχή των δικαστηρίων ως του κατάλληλου φόρουμ για τον προσδιορισμό της ενοχής ή της αθωότητας ενός προσώπου επί ποινικής κατηγορίας. Το Δικαστήριο έκρινε ότι η παρέμβαση για λόγους προστασίας του κύρους της δικαστικής εξουσίας μπορεί να δικαιολογηθεί χωρίς να απαιτείται να αποδειχθεί ένα πραγματικό αποτέλεσμα επιρροής στη συγκεκριμένη διαδικασία.

Η πειθαρχική κύρωση στην παρούσα υπόθεση συνιστούσε επέμβαση δημόσιας αρχής στο δικαίωμα του προσφεύγοντος στην ελευθερία της έκφρασης, όπως κατοχυρώνεται από το άρθρο 10 § 1 της Σύμβασης (βλέπε, τηρουμένων των αναλογιών, Casado Coca κατά Ισπανίας της 24.02.1994, §§ 38-39, Σειρά Α αριθ. 285-A).

Όσον αφορά τη φράση "που προβλέπεται από το νόμο", η οποία εμφανίζεται στο άρθρο 10 § 2 της Σύμβασης, το Δικαστήριο ανέκαθεν κατανοούσε τον όρο "νόμος" με την "ουσιαστική" του έννοια και όχι με την "τυπική" του έννοια, ώστε να περιλαμβάνει τόσο το κανονιστικό δίκαιο -περιλαμβάνοντας επίσης τις νομοθετικές πράξεις κατώτερων νομοθετημάτων και τα ρυθμιστικά μέτρα που λαμβάνονται από επαγγελματικούς ρυθμιστικούς φορείς- όσο και το δικαστικό "δίκαιο" (βλ. Leyla Şahin κατά Τουρκίας [GC], αριθ. 44774/98, § 88, ΕΔΔΑ 2005-XI).

Στην προκειμένη περίπτωση, ο Κώδικας Δεοντολογίας Δικηγόρων, μετά από αποφάσεις του Δικηγορικού Συλλόγου Αθηνών και της Ολομέλειας των Δικηγορικών Συλλόγων Ελλάδος, απαγόρευσε στους δικηγόρους να αναπαράγουν στα μέσα ενημέρωσης εν εξελίξει ή εκκρεμείς δίκες. Τα άρθρα 60 και 64 § 1 του νόμου 3026/1954 (Κώδικας Δικηγόρων) ήταν καταστατικές διατάξεις που έκαναν ρητή αναφορά στην υποχρέωση των δικηγόρων να υπακούουν στις αποφάσεις αυτές και προέβλεπαν ρητά ότι η μη τήρηση των υποχρεώσεων που προβλέπονται στον εσωτερικό κανονισμό του οικείου δικηγορικού συλλόγου και στις αποφάσεις του διοικητικού συμβουλίου του θα επέφερε πειθαρχική δίωξη. Το άρθρο 76 § 1 όριζε τις σχετικές πειθαρχικές κυρώσεις (επίπληξη, πρόστιμο, προσωρινή παύση από οκτώ ημέρες έως έξι μήνες και οριστική παύση). Το Δικαστήριο δεν μπορεί να δεχθεί τα επιχειρήματα του προσφεύγοντος όσον αφορά την ποιότητα του εφαρμοστέου δικαίου - ως δικηγόρος θα μπορούσε εύλογα να αναμένεται ότι θα ήταν εξοικειωμένος με το πυκνό φάσμα των διατάξεων που αφορούν την επαγγελματική δεοντολογία των δικηγόρων (βλέπε, Morice, ό.π., § 133, και, τηρουμένων των αναλογιών, Delfi AS κατά Εσθονίας [GC], 64569/09, § 122, ΕΔΔΑ 2015). Η παρέμβαση ήταν επομένως προβλεπόμενη από το νόμο.

Επιπλέον, το Δικαστήριο διαπίστωσε ότι οι λόγοι που επικαλέστηκαν τα εθνικά δικαστήρια ήταν σύμφωνοι με τους νόμιμους σκοπούς της προστασίας της "υπόληψης ή των δικαιωμάτων των άλλων", δηλαδή του σεβασμού των δικαιωμάτων ενός ανηλίκου, άλλων διαδίκων και προσώπων που δεν είχαν ακόμη δικαστεί για να κηρυχθούν αθώα. Είχε επίσης ως στόχο τη διατήρηση του "κύρους και της αμεροληψίας της δικαστικής εξουσίας" και την εξασφάλιση της ορθής απονομής της δικαιοσύνης με την αποτροπή οποιασδήποτε ξένης επιρροής (βλέπε, μεταξύ πολλών άλλων αρχών, Morice, ό.π. §§ 128-31).

Όσον αφορά την αναλογικότητα της επιβληθείσας κύρωσης, το Δικαστήριο παραπέμπει στις γενικές αρχές που συνοψίζονται στο Morice (ό.π., §§ 124-27) και στα κριτήρια της ιδιότητας του προσφεύγοντος και του ρόλου που διαδραμάτισαν οι δηλώσεις του στο έργο της υπεράσπισης του πελάτη του, της συμβολής σε μια συζήτηση δημοσίου ενδιαφέροντος, της φύσης των επίμαχων παρατηρήσεων, των ειδικών περιστάσεων της υπόθεσης και της φύσης της επιβληθείσας κύρωσης.

Από την απόφαση του Ανώτατου Πειθαρχικού Συμβουλίου Δικηγόρων προκύπτει ότι έλαβε υπόψη τις παρατηρήσεις του προσφεύγοντος στην επίμαχη εκπομπή στο σύνολό τους. Το περιεχόμενο της συμμετοχής του θα μπορούσε πράγματι να δικαιολογήσει το συμπέρασμα στο οποίο κατέληξαν τα εθνικά δικαστήρια ως προς τη δυνατότητα της παρέμβασής του να επηρεάσει την έκβαση της δίκης. Δεν μπορεί να γίνει δεκτό ότι η παρέμβασή του ήταν απαραίτητη για την υπεράσπιση του πελάτη του έναντι των αντιδίκων (αντίθεση Αλφαντάκης κατά Ελλάδας της 11.02.2010, αριθ. 49330/07, § 33) και ότι είχε όλα τα ένδικα μέσα για να το πράξει ενώπιον των αρμόδιων δικαστηρίων. Λαμβάνοντας υπόψη τη φύση της συζήτησης που έλαβε χώρα, όπως η ανταλλαγή διαφόρων ισχυρισμών και επικρίσεων μεταξύ των αντιδίκων, μεταξύ άλλων και σχετικά με την αναζήτηση του ανηλίκου, είναι δύσκολο να αντιληφθεί κανείς πώς μια τηλεοπτική εκπομπή θα μπορούσε να συμβάλει στη νομική υπεράσπιση. Όσον αφορά το επιχείρημα ότι η υπόθεση είχε ήδη τύχει κάλυψης από τα μέσα ενημέρωσης, το Δικαστήριο παρατήρησε ότι η κάλυψη αυτή αφορούσε κυρίως την επακόλουθη εισαγωγή της ανήλικης για ορισμένο χρονικό διάστημα σε εθνική παιδοψυχιατρική κλινική και όχι τα θέματα που συζητήθηκαν κατά τη διάρκεια της εκπομπής, η οποία περιείχε ορισμένες πολύ προσωπικές πληροφορίες που δεν είχαν αποκαλυφθεί προηγουμένως και αφορούσαν ιδιώτες και όχι δημόσια πρόσωπα (συγκρίνετε και αντιπαραβάλετε Alfantakis, ό.π., § 33).

Όσον αφορά τις παρατηρήσεις του προσφεύγοντος στην εκπομπή, από τον φάκελο προκύπτει ότι ο ίδιος κάλεσε επανειλημμένα τον δημοσιογράφο και τους συμμετέχοντες να απέχουν από την κατονομασία των δικαστών που εμπλέκονται στην υπόθεση και να επιδείξουν σεβασμό στις εγχώριες αποφάσεις που υπόκειντο σε έφεση, μη σχολιάζοντάς τις. Ωστόσο, συμμετείχε σε μια συζήτηση η οποία, όπως παραδέχθηκε κατά τη διάρκεια της εκπομπής, παρεκτράπηκε. Συγκεκριμένα, σχολίασε την υπόθεση της επιμέλειας και τα εμπόδια που έβλεπε ότι δεν επέτρεπαν στη μητέρα να αναλάβει την επιμέλεια του ανηλίκου τέκνου και επέκρινε, με αναφορά στο συμφέρον του παιδιού, τη συμπεριφορά της μητέρας κατά τη διάρκεια της δικαστικής

διαμάχης και τις προσπάθειές της να ανακτήσει την επιμέλεια. Οι δηλώσεις αυτές που έγιναν εκτός της αίθουσας του δικαστηρίου δεν αποτελούσαν μέρος μιας συζήτησης δημοσίου ενδιαφέροντος. Ο προσφεύγων δεν περιορίστηκε σε σχετικά γενικά νομικά ζητήματα επιμέλειας παιδιών μεταξύ διαζευγμένων γονέων, αλλά σχολίασε ιδιωτικές πτυχές μιας ευαίσθητης υπόθεσης.

Το Δικαστήριο κατέληξε στο συμπέρασμα ότι οι εθνικές αποφάσεις εξέτασαν διεξοδικά την υπόθεση του προσφεύγοντος, στάθμισαν τα διάφορα εμπλεκόμενα συμφέροντα και έλαβαν υπόψη τις απαιτήσεις του άρθρου 10 § 2 της Σύμβασης, και ότι οι λόγοι στους οποίους βασίστηκε η πειθαρχική κύρωση του προσφεύγοντος ήταν "σχετικοί" και "επαρκείς" για να δικαιολογήσουν την καταγγελλόμενη παρέμβαση. Το Δικαστήριο σημείωσε ότι δεν απαγορεύτηκε στους δικηγόρους να συμμετέχουν σε εκπομπές των μέσων ενημέρωσης που παρουσιάζουν νομικά θέματα γενικού ενδιαφέροντος- και το μέτρο που επιβλήθηκε δεν φαίνεται να επιβλήθηκε με αόριστες διατυπώσεις, αλλά μάλλον λόγω της ενεργού συμμετοχής του προσφεύγοντος σε μια εκπομπή που υποτίθεται ότι είναι το κατάλληλο φόρουμ για την εκδίκαση μιας υπόθεσης που εκκρεμεί ενώπιον των δικαστηρίων. Η αντίδραση των αρμόδιων αρχών δεν θα μπορούσε να θεωρηθεί δυσανάλογη σε σχέση με τον στόχο της προστασίας της "υπόληψης ή των δικαιωμάτων των άλλων", της διατήρησης του "κύρους και της αμεροληψίας της δικαστικής εξουσίας" και της διασφάλισης της ορθής απονομής της δικαιοσύνης (βλέπε *mutatis mutandis Casado Coca*, ό.π., § 56).

Τέλος, είναι αλήθεια ότι η προσωρινή παύση ενός μηνός συνιστά σοβαρότερη παρέμβαση από την επίπληξη ή το πρόστιμο. Ωστόσο, λαμβάνοντας υπόψη τον προσωρινό χαρακτήρα της προσωρινής παύσης, η οποία θα μπορούσε να διαρκέσει από οκτώ ημέρες έως έξι μήνες, τη δυνατότητα μόνιμης παύσης, καθώς και το γεγονός ότι τα εθνικά δικαστήρια μείωσαν την προσωρινή παύση που είχε αρχικά επιβληθεί από δύο μήνες σε ένα μήνα, το ΕΔΔΑ δέχτηκε ότι η πειθαρχική κύρωση που επιβλήθηκε στον προσφεύγοντα δεν ήταν δυσανάλογη σε σχέση με τον επιδιωκόμενο νόμιμο σκοπό, δηλαδή την προστασία του κύρους της δικαστικής εξουσίας και των δικαιωμάτων των άλλων.

Λαμβάνοντας υπόψη όλα τα ανωτέρω, και το ότι ο ρόλος του Δικαστηρίου δεν είναι να υποκαθιστά τις εθνικές αρχές αλλά να ελέγχει, δυνάμει του άρθρου 10, τις αποφάσεις που αυτές έλαβαν βάσει της εξουσίας εκτίμησής τους, διαπίστωσε ότι η καταγγελλόμενη επέμβαση ήταν "ανάλογη προς τον επιδιωκόμενο νόμιμο σκοπό" και "αναγκαία σε μια δημοκρατική κοινωνία". Συνεπώς, η προσφυγή έπρεπε να κηρυχθεί απαράδεκτη ως προδήλως αβάσιμη σύμφωνα με το άρθρο 35 §§ 3 (α) και 4 της Σύμβασης.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο, ομόφωνα,

Κηρύσσει την προσφυγή απαράδεκτη

Έγινε στα αγγλικά και κοινοποιήθηκε γραπτώς στις 11 Μαΐου 2023.